

Dr. Ilir Muharremi

Albanska drama

Kad god se spomene Albanska dramaturgija ili kad god neki režiser pokuša da stvori Albansko delo, kritika i debate uvek upozoravaju na kvalitet, izražavajući zapostavljanje nacionalnog ništavila. Zašto se to desava? Kako se dolazi do tema? Da li su efektivne, tretiraju li se duboko, u konkretnom obliku? Teme kojima se bave Albanski dramaturzi, se bave prošlošću, neki sadašnošću, opisujući duhovno karakterne crte osoba, na ironičan, satiričan, često i dramatičan i tragičan način. Ta dela se više bave pričom, nego radnjom, problem nije konkretan, materija koja se pojavljuje na prvim stranicama teksta se tretira polovično, previđa sa drugim dijalogom.

Nedostaje potenciranje stvarnog života, egzistencije, prirode, čoveka, globalizam, kao i globalizacija i digitalizacija. To može da bude i nedostatak iskustva u čitanju drama, ali to iskustvo, nečitanje drame, može da postane opasan uticaj. Da ne bi došlo do ovoga, naši stvaraoci ne treba samo da pišu, olovkom, da bi popunili stranice ili da bi privukli publiku. Naši stvaraoci se malo inspirišu da budu oštri u stvaranju, da gaze moral, razbijaju nemoguće, da se doživi absolutno duhovno islustvo, da izađe kao pobednik realna situacija, uvek pod oazom subjektivnosti. Jednostavno, jedna duhovna propaganda, dinamična, duboki sadržaji sa kojima se svaka jedinka u svetu suočava. Drama se ne stvara da bi se dobila kora hleba, njen cilj je duhovni, zatim otelotvorenje. Radnja koja se dešava u drami, bilo da je izvodi muško ili žensko, treba da predstavlja ceo život, prikazan unutar scene. Ne treba da budemo zasićeni, zadovoljni, zato što smo u tom slučaju nezalice, naprotiv, ovaj književni žanr

zahteva urin. Velika dela se nikada ne stvaraju punog stomaka. Neki Albanski dramaturzi, najpoznatiji, koji je pisao drame, je i Kole Jakova, napisao je dramu “Rascvetali nar” “Velika poplava” “Halil i Hajrija” itd...

On je, uvek, bio izazvan, obuzet, političkim, ekonomskim, sukobima. Teme u njegovim dramama su istorijske, porodice gde se ljubav suprotstavlja tradicionalnim zakonima veridbe. Život na selu, je, takođe jedna od problematika kojima se bave. Josif Papa Đoni, jedan od janvećih kritičara, navodi:” Kompozicioni sastav drama K. Jakove, prati opšti princip klasične drame, tradicionalne, relalistične, sa linearnim razvijanjem događaja”.

Fadil Pacrami, dramaturg, poznat u periodu diktature, drame: U oluji” “Na ruševinama” “Belo i crno” “Neistraženi putevi” itd. Pisao je prema pravilima, politici mita i patriotizma. Diktator Enver Hoxha ga je osudio na 25 godina zatvora, i u delima mu se vidi njegova uznemirena duša, sačuvana je nepravda koja mu je učinjena, tako da njegove radove karakteriše igra među njima: za i protiv, hladno- toplo. Poznati dramaturg je i Fadil Kraja, čije su najpoznatije drame: “Blertino pitanje” “Napredni momci” “Način života” “Kad srca govore” “kućni lav” i druge. Njegova dela su optimistička, kritičari su ih ocenili kao patetična, koja izrazavaju vrlinu, moral i običaje.

Teki Dervishi je poznat kosovski dramaturg čija su dela izvođena u Kosovskom Narodnom pozorištu. Poznate drame su mu: “Prozor tame”, “Ogledala razočarenja”, “Kosti koje dolaze kasno”. To su drame koje imaju individualni pravac, ali, takođe i kolektivni. Istorijski prikaz, etnokultura, duboka patnja, to su abstraktne predstave drama. Sudbina Albanaca je krojena preko dramatičnog opterećenja.

Beqir Musliu je dramaturg, pisac koji je poznat tek na Kosovu. Najpoznatije su mu drame: “Ja, Halil garria”, “Faustina”, “Kukavicji sat” itd. Uzdiže se iznad egzistencijalizma, istorije. Sve se prelivaju kao tragični realizam, metafora, ali ne konkretne.

Rexhep Qosja, je dramaturg, ali i književnik, akademik. “Živa sfinga”, “Beselam, zašto me žrtvuju”, “Smrt jedne kraljice”, “Gala”, otkrivaju ljudsku sudbinu, istoriju Albanskog naroda. Svrha, namera, drama koje je pisao Qosja je pokušaj da leti iznad mita, i da uđe u istorijsku stvarnost.

Prošlost postaje predmet mistike i vraća se na jasnijim osnovama. Međutim, svetska drama, kada se uporedi sa nacionalnom, ide, skoro, u drugom smeru. Henrik Ibzen, neustrašivi, koji je pokušavao da dovede pred sud buržoasko moderno društvo. Buržoazija ostaje puna pakosti i prljavštine. To se najbolje vidi u liku Branda u drami “Brand”. Brand poziva da se svim snagama bore za život i smrt. On je posvećen čoveku, onome što je ranije rečeno, besmrtnosti, tako da su njegove drame:” Neprijatelj naroda””Gospođa Ingra Ostrot” “ Per Gint” “ Kuća lutaka” , “Senke” “Divlja ruža” itd. Predstavljaju jedno, potpunu sliku idejno estetskog oslikavanja.

Anton Pavlovic Čehov, besmrtni dramaturg, poznat po dramama:” Ivanov” ističe iskrenu ljudsku figuru koja će da služi društvu , a koja postaje žrtva istog. Zatim “ Čajka” u kojoj se ogleda zrelost Čehova. “Ujka Vanja”, “Tri sestre” “Bašta trešanja” koje se smatraju kao lične drame jedne individue, ali se one uvek generalizuju i u tome se ogleda njihova prava vrednost. Konflikt je prisutan tako da glavna dela čini besmrtnim.

Alber Kamy, poznat kao filozof i apsurdni pisac, ističe se pozorišnim delima: “ Kaligula” u kojoj prikazuje potpuno ludilo, ubistvo, obrazac jednog čudnog oblika uzvišenog, težnje ka absolutnom. U Kaligulinom srcu se nalazi razdor i raskol. To je besmrtno delo zato što svaki čovek ima u sebi Kaligulu. Tu je veličina dela, a koja ga odvaja od naših nacionalnih dela koja su prašnjava od vremenskog zaborava . Prema tome, postavljanje na pozorišnu scenu je lako, ako je sa uputstvom autora. « Nerazumevanje » neke druge drame, koje se manifestuje između egzistencije ljudi ili između čoveka i čoveka. Lik majke i ćerke koje ubijaju da bi se obogatile. Prilikom ubistva, one se ne libe da ubiju sina i brata koji im se našao na putu. Kada shvate šta su učinile, one, iz očajaja, vrše samoubistvo. Cilj je jasan- svaka ljudska aktivnost, delovanje, je apsurdna. Tema je duboka, jedan ego, absurd, koga svaki čovek ima.

Drame Ežena Jonesku liče na pusto ostrvo, jer, po njemu, svako, je sam sebi , pusto ostrvo. Drame kao :” Nosorog” gde se čovek pretvara u nosoroga, svi se pretvaraju u nosoroga sem glavne ličnosti , koji se trudi da se pretvori u nosoroga, ali mu to ne uspeva jer on brani svoje, ljudske ideale. U dramama “Stolice” i “Ubica bez garancije” gde je direktna percepcija stvarnosti zamenjena besmislenom gomilom reči.

Očigledno je da je svako nastojanje da se pronikne u svrhu ljudskog postojanja-besmisleno, neuspešno. To je, zaista, večna tema, u poređenju sa onim nacionalnim, nejasnim.

I dela Samuela Beketa, kao što su: "Čekajuci Godoa", "Oh, srećni dani" pokazuju stvarne ljudske korene koji određuju njihove međusobne odnose. Imaju za cilj da nam pokažu da je ljudsko postojanje besmisleno. Prema tome, nacionalne drame u poredjenju sa svetskim dramama, će se nalaziti daleko jedne od drugih, ako se uzme u obzir kvalitet. Uništavanje lokalne sujete će postojati sve dok počinoci ne budu izuzeti iz ove nasleđene noćne more. Svetske drame ce uvek pokušavati, da dublje i dublje, istražuju čoveka, život, biljke, ekstazu, smrt, uzaludnost, ništavilo, Boga, sve one koji prolaze pored nas i mi i malo obraćamo pažnju na njih.

-
1. Josif Papa Gjoni "Istorija Albanskog pozorišta "Tirana, 2011, str. 185
  2. Kole Jakova, dramaturg, pesnik, i Albanski romasijer
  3. Fadil Pacarani, dramaturg i poznati političar za vreme diktature Envera Hodze
  4. Teki Derviši je pisac i publicist sa Kosova
  5. Beqir Musliu, Kosovski pisac. U početku se bavio poezijom, kasnije i pričama, romanima, književnim kritikama i dramaturgijom. Način pisanja, metafore, simboli koje je koristio u delima su ga odmah postavile u rang najperspektivnijih pisaca.
  6. Rexhep Qosja, pisac sa Kosova, govoreći o ulozi kritike i modernizmu, potvrđuje da „socijalistički realizam nije kao realizam, zato što je romantizam”.Štiteći i sprovodeći takvu kritiku i napuštajući veličanje jedne jedine orijentacije, osigurao je svojim studijama nove dimenzije koje pripadaju svim uzrastima.